

GÖRKƏMLİ TƏDQIQATÇI ALİM

Akif CƏFƏROV

*Bakı Dövlət Universiteti**Kitabxanaşünaslıq kafedrasının baş müəllimi*

Bakı Dövlət Universiteti Kitabxanaşünaslıq kafedrasının müdiri, BMT yanında Beynəlxalq İnformasiyalaşdırma Akademiyasının həqiqi üzvü, Əməkdar elm xadimi, tarix elmləri doktoru, professor Abuzər Alı oğlu Xələfov Azərbaycan kitabxanaşünaslıq elminin banisi və təşkilatçısıdır.

Hələ XX əsrin II yarısında Azərbaycanda kitabxana işinin tarixinə dair bir neçə qiymətli elmi məqalələrin müəllifi kimi tanınmış A.Xələfov respublikada ilk doktorluq dissertasiyası müdafiə etmiş və elm aliminə ilk dəfə olaraq Azərbaycanın zəngin kitab və kitabxana işinin tarixinə dair qiymətli tədqiqatlar təqdim etmişdir. Bunlardan müəllifin “Azərbaycanda kitabxana işinin tarixindən”(1870-1920)”, “Sovet Azərbaycanında kitabxana işinin tarixindən”(1920-1932)” və bir sıra məqalələri 60-cı illərdə kitabxana işinin tarixinə həsr edilmiş ilk elmi tədqiqat əsərləri kimi çox qiymətlidir.

Prof. A.Xələfov sonrakı illərdə də elmi-tədqiqat işini davam etdirərək doktorluq dissertasiyasının əsası olan “Azərbaycanda kitabxana işinin tarixi (1933-1958)” adlı monoqrafiyasını hazırlamışdır. Azərbaycanda kitabxanaşünaslıq fikrinin inkişafında mərhələ sayılan bu monoqrafiya müəllifin çoxəsrlik zəngin əməyinin yekunu olub, respublikada kitabxanaşünaslıq elminin inkişafında əvəzsiz bir töhfə idi. Bu sanballı tədqiqat əsərində XX əsrin 30-cu illərinin əvvəllərindən 60-cı illərə qədər Azərbaycanda kitabxana işinin geniş mənzərəsi yaradılmış, əhaliyə kitabxana xidmətinin inkişaf qanunauyğunluqları izah edilərək, cəmiyyətdə baş verən mühüm kitabxana proseslərinin elmi-analitik təhlili həyata keçirilmişdir. Əsərdə elmi dövriyyəyə daxil edilən çoxlu faktik materiallar əsasında sübut edildi ki, bu dövürdə Azərbaycanda kitabxana işinin təkmilləşdirilməsi, bu işin ölkənin sosial-iqtisadi vəzifələrinə uyğunlaşdırılması, ümumilikdə respublikada elmi-texniki tərəqinin, əhalinin mədəni-mənəvi potensialının inkişaf etməsində şox mühüm rol oynamışdır.

Haqqında bəhs etdiyimiz monoqrafiya A.Xələfovun 1975-ci ildə müdafiə etdiyi doktorluq dissertasiyasının əsasını təşkil etmişdir. Bundan əlavə bu tədqiqat işi keçmiş SSRİ-də tarix elmləri doktoru alimlik dərəcəsinə layiq görülmüş ilk dissertasiya əsəri idi.

Elmi yaradıcılıq diapazonu geniş və çoxsaylı olan prof. A.Xələfovun Azərbaycanda kitabxana işi tarixinin əsas problemlərinə dair alimin 150-ə qədər elmi əsəri, monoqrafiyaları, dərsliyi, dərş vəsaiti, proqramı, metodik

vəsaiti və s. çap olunmuşdur. Bu əsərlər həm respublikada, həm də xaricdə dərc edilmişdir.

80-ci illərdə professorun kitabxana tarixi sahəsindəki tədqiqatlarının mövzu dairəsi daha da genişlənmişdir. Onun 1986-cı ildə nəşr etdirdiyi “Azərbaycanda kitabxana işinin tarixindən (Qədim dövrlərdən XVIII əsrin sonuna qədər)” adlı kitabında ilk dəfə olaraq respublikamızda qədim kitabxanaların yaradılmasının tarixi kökləri araşdırılmış, orta əsrlərdə Azərbaycanda kitab və kitabxana mədəniyyətinin inkişaf yolu işıqlandırılmışdır.

Kitabda Azərbaycanda və eləcə də bütün Şərqdə böyük şöhrət qazanmış görkəmli alim Nəsirəddin Tusinin rəhbərliyi ilə yaradılmış Maraga Rəsədxanası və onun elmi kitabxanası haqqında ətraflı məlumat verilmişdir. Bu illərdə onun çap etdirdiyi çoxsaylı məqalələrdə müasir dövrdə Azərbaycanda kitabxana işinin aktual problemləri, əhaliyə kitabxana xidmətinin vəziyyəti, kitabxanaların sosial funksiyaları, onların cəmiyyətin mədəni-mənəvi, elmi-texniki mühiti ilə əlaqəli şəkildə inkişaf etdirilməsinin əsas vəzifələri, kitabxanaçı kadrların hazırlanması və s. məsələlər şərh edilmiş, elmi tövsiyələrlə əsaslandırılmışdır.

Bu baxımdan onun 90-cı illərdə yazdığı kitablar və elmi məqalələr öz orijinallığı və elmi-nəzəri yetkinliyi ilə seçilir. Prof. A.Xələfovun Azərbaycanın müstəqillik əldə etdiyi tarixi şəraitdə yaratdığı konseptual, proqram xarakterli yazıları respublikamızda kitabxana işinin keyfiyyətə yeni ümumbəşəri və milli dəyərlər əsasında inkişafı üçün nəzəri-metodik zəmin yaratmışdır. Belə ki, 1996-cı ildə nəşr etdirdiyi “Kitabxana işinin tarixi kursuna giriş” adlı kitabında müasir dövrdə və yaxın gələcəkdə respublikada kitabxana işinin tarixi ənənələrə, yüksək mənəvi keyfiyyətlərə əsaslanaraq daha da təşəkkül tapmasının mühüm prinsipləri əhalinin kitabxana xidmətinin demokratik tələblər baxımından daha səmərəli təşkilini aktual problemləri işıqlandırılır.

Müəllifin 2004-cü ildə işıq üzü görmüş “Azərbaycanda kitabxana işinin tarixi” adlı dərslik (I hissə) onun ən fundamental əsərlərindən biri hesab olunur. Bu kitabda ən qədim zamanlardan XX əsrə qədərki dövrdə respublikamızın ərazisində meydana gəlmiş kitabxanaların inkişaf dinamikası öz əksini tapmışdır. Dərslikdə müxtəlif dövrlərdə yaranıb formalaşmış saray, Məscid, mədrəsə, məktəb və digər kitabxanaların fəaliyyəti haqqında ətraflı məlumatlar verilmişdir.

Prof. A.Xələfovun 2007-ci ildə çap edilmiş “Azərbaycanda kitabxana işinin tarixi” adlı dərslik (II hissə) onun ən maraqlı əsərlərindən biridir. Bu dərslik XX əsrin birinci yarısında respublikamızda kitabxanaların yaranmasına, inkişaf və formalaşması məsələlərinin tədqiqinə həsr olunmuşdur.

2010-cu ildə nəşr edilmiş “Azərbaycanda kitabxana işinin tarixi” adlı dərslik (III hissə) isə müəllifin ən qiymətli əsərlərindən biridir. Bu kitabda XX əsrin ikinci yarısında və XXI əsrin əvvəllərində respublikamızda müxtəlif

kitabxana şəbəkələrinin inkişafı və formalaşması məsələləri araşdırılmış və ümumiləşdirilmişdir.

Dərslük kitabxanaçılıq-informasiya fakültəsinin tələbələri, eləcə də kitabxana işi və mədəniyyət tarixi sahəsində araşdırmalar aparan mütəxəssislər, habelə geniş oxucu kütlələri üçün nəzərdə tutulmuşdur.

Beləliklə, qətiyyətlə demək olar ki, prof. A.Xələfov Azərbaycanda kitabxana işi tarixinin fundamental tədqiqatçısıdır. Azərbaycanda kitabxanaşünaslıq elmi məktəbinin banisidir. Respublikamızda kitabxana işi tarixi üzrə dərslüklərin və proqramların ilk müəllifidir.

Bu il ömrünün 80-cı baharına qədəm qoyan Abuzər müəllim kamilliyin və müdrikiyin ən uca zirvəsindədir. Onun keçdiyi həyat yolu gənc nəsələ nümunədir. Ona cansağlığı və yaradıcılıq uğurları arzulayıram.